

О. Ю. Макаренко
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри правознавства
Криворізького економічного інституту
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

УДК 349.41:332.3

ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ВИКОРИСТАННЯ НАДР ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Проведено порівняльний аналіз права використання надр та землекористування, з'ясовано критерії (ознаки) розмежування відносин з “надрокористування” та “землекористування”. Запропоновано визначення права землекористування для використання надр.

Ключові слова: надра, надрокористування, гірничі відносини, землі, земельні відносини.

Відповідно до Конституції України надра знаходяться у виключній власності народу України. Проте народ України здійснювати операції з надрокористування самостійно не може — це роблять переважно суб'єкти господарювання. Причому виробничі потужності або результати діяльності такого суб'єкту здебільшого розміщуються на певній території (земельній ділянці), яка використовується для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд, їх під'їзних шляхів, інженерних мереж, адміністративно-побутових будівель тощо (ч. 1 ст. 66 ЗК України).

З огляду на зазначене, виникає питання щодо співвідношення права використання надр та землекористування. Це обумовлено тим, що, по-перше, відносини використання надр та землекористування регулюються різними галузями права; по-друге, просторові межі здійснення такого права законодавець не визначає і по-третє, існуючий щільний зв'язок права використання надр та землекористування фактично унеможливує їхнє існування один без одного, причому їх не ототожнюючи.

Науково-теоретичну базу дослідження є праці відомих науковців у галузі аграрного, земельного та екологічного права: Г. І. Балюк, Л. О. Бондаря, Н. С. Гавриш, О. В. Глотова, А. Й. Годованюка, С. В. Гошовського, В. К. Гуревського, П. Д. Індіченка, Т. М. Кілічава, Р. С. Кіріна, І. М. Козьякова, М. В. Краснової, П. Ф. Кулініча, А. М. Мірошніченка, В. Л. Мунтяна, В. В. Носіка, Є. О. Платонової, О. О. Погрібного, С. В. Разметаєва, В. І. Семчика, Н. І. Титової, Н. В. Черкаської, Ю. С. Шемшученка, В. З. Янчука та інших вітчизняних вчених-юристів.

Однак зміст визначення права користування будь-якого природного об'єкту не закріплює жодний нормативно-правовий акт. У спеціальній літературі право користування земельними ділянками визначається по-різному [1–4], проте традиційним і найбільш визнаним є підхід, за яким право користування розглядається як юридично забезпечена можливість застосовувати корисні властивості речі у процесі її особистого чи виробничого споживання [5, с. 297]. Таке визначення є найбільш вдалим з існуючих, так як повністю розкриває зміст

правовідносин, що виникають при користуванні земельними ділянками, наданими для використання надр.

Однак у таких відносинах існує низка схожих та відмінних ознак між надрокористуванням та землекористуванням, на яких доцільно зупинись докладніше.

У зв'язку з тим, що при використанні надр форма власності на них не змінюється, то право надрокористування виступає як право на чужу річ. При цьому виникає питання щодо належності такого права до речового. На перший погляд, відповідь очевидна, однак у переліку речових прав, закріпленому в ст. 395 ЦК України, право надрокористування не назване. Немає прямої вказівки на це й у самому Кодексі України про надра.

Варто зауважити, що в цьому Кодексі інститут права користування надрами не розглядався як речове право. Не розглядається він таким ні законодавством про надра Російської Федерації ні російськими вченими; те ж саме стосується й решти країн СНД. Не існує єдності думок і серед українських авторів.

Аргументом на користь приналежності права надрокористування до речових прав є те, що право надрокористування сконструйоване аналогічно до права землекористування. Тим часом, право землекористування є речовим правом, що прямо передбачено ст. 395 ЦК України.

Право надрокористування, сформоване як інститут речового права, дозволяє, з одного боку, підсилити правовий статус надрокористувача порівняно з тим, який має місце при адміністративно-правовій організації використання надр, а з іншого, — зберегти вплив держави на процеси використання об'єктів своєї власності, у якості яких виступають самі надра й корисні копалини, що знаходяться в них. Таким чином, право надрокористування, сконструйоване за моделлю інституту речового права, за існуючих відносин власності відповідає потребам економіки у цій сфері виробництва. Це, зрозуміло, не знімає проблеми теоретичного осмислення такого інституту й подальшого його вдосконалення шляхом внесення змін до відповідних правових актів.

КУпН одночасно використовує два способи розкриття змісту права надрокористування:

1) шляхом переліку основної правомочності суб'єкта цього права (володіння й користування надрами в межах контрактної території), що є типово цивільстичним підходом до розкриття змісту того або іншого виду речового права;

2) шляхом переліку видів діяльності ("операцій з надрокористування"), які виражають зміст самого надрокористування як певного виду виробничої діяльності.

Такий підхід характерний для законодавства про використання природних ресурсів, причому для періоду, коли регулювання цих відносин здійснювалося в основному адміністративно-правовими методами.

Право володіння, що належить надрокористувачу, виражається в господарському пануванні надрокористувача над об'єктом у вигляді ділянки (блоку) надр.

Зміст права користування надрами (як основної правомочності, що входить до складу самого права надрокористування) багато в чому визначається видом операцій з надрокористування, на здійснення яких уповноважений надрокористувач.

При такому виді надрокористування, як геологічне вивчення надр, користування надрами полягатиме в пізнанні їх геологічної будови, при дослідженні — у встановленні наявності або відсутності родовища корисних копалин, при будівництві та експлуатації підземних споруд — у використанні внутрішнього об'єму надр як складських приміщень.

Що ж до користування надрами у процесі видобутку, то воно буде полягати у видобутку з надр корисних копалин. Інакше кажучи, має місце ситуація, коли корисність надр визначається корисністю корисних копалин.

Надрокористувач не має такої правомочності, як право розпорядження надрами, виступаючи як об'єкт права надрокористування. Щоправда, він має право

розпорядження (хоча й обмежене) самим правом надрокористування, що спричиняє фактичну передачу надр у користування й володіння іншій особі. Крім того, у надрокористувача може виникнути право приватної власності (господарського ведення або оперативного управління) на продукт переробки надр — мінеральну сировину й видобути з неї корисні копалини, — що і є кінцевою метою самого надрокористування.

Задля визначення об'єктів надрокористування та землекористування необхідно відокремити надра від землі та підземних вод. В основу слід покласти загальний критерій їхніх природно-фізичних властивостей, згідно з якими надра є об'ємно-площинними просторами природного середовища, а земна поверхня — лінійно-площинним простором цього середовища.

Спеціальними ознаками відокремлення надр від поверхневого шару землі в процесі видобування корисних копалин виступають мета й спосіб використання просторів природного середовища: у випадках вилучення з останнього будь-якої природної речовини (незалежно від ступеня її корисності) здійснюється надрокористування; а при іншому способі використання таких просторів має місце користування поверхнею землі (землекористування).

Ці ознаки дозволяють віднести до різновиду користування надрами також процес видобування підземних вод: переміщення вод без відриву від природного середовища штучними каналами, тунелями, трубопроводами, навіть з використанням технічних засобів примусової циркуляції, що є потенційно корисною антропогенною діяльністю, що забезпечує залежно від цільового використання цих вод водокористування або надрокористування у вигляді добування води як корисної копалини.

Критеріями відокремлення надр від земної поверхні у процесі підземного будівництва, захоронення відходів виробництва та інших шкідливих речовин, скидання стічних вод тощо служить основне цільове призначення споруд, що будуються, та існуючих порожніх просторів природного середовища. Споруди, призначені функціонувати під землею, сховища, у яких відходи захоронюються в земній товщі, стічні води незалежно від ступеня їх заглиблення у внутрішню геосферу займатимуть ділянки надрових порожнин. Натомість, якщо споруда призначена для експлуатації безпосередньо на поверхні землі, то незалежно від масштабів заглиблення у товщу фундаменту здійснюється, перш за все, землекористування.

При створенні чи оголошенні ділянок надр або поверхневих територій об'єктами природно-заповідного фонду відокремлення здійснюється за природно-фізичними ознаками надр і земель, а також відповідно до цілей заповідування. Землі природно-заповідного фонду України взагалі слід вважати золотим фондом держави, який вона зобов'язана зберегти нерозтраченим, оскільки руйнування їх суттєво позначиться на генофонді природи України. До того ж ця проблема жодним чином не може обмежитися масштабами певного регіону, оскільки землі природно-заповідного фонду України є складовою світової системи природних територій, які перебувають під особливою охороною. Неefективність контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства та правового режиму земель природно-заповідного фонду призвела до того, що ряд територій і об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного й міжнародного значення не мають державних актів на право землекористування, а їхні межі в природі не встановлені. Крім того, значна кількість земель, на яких розташовані території та об'єкти природно-заповідного фонду, не належать до відповідної категорії [6, с. 1–2].

Також у просторах надр консервативній охороні підлягають мінералогічні, палеонтологічні, інші рідкісні геологічні утворення, печери, гроти, інші площини, натомість на земній поверхні землі заповідній охороні підлягають унікальні ландшафти з історично складеним ґрунтовим покриттям, рельєфом, рослинним і тваринним світом.

Науковці, які розглядають надра як частину природного підземного середовища (М. О. Сиродоев, Г. С. Башмаков, В. П. Балезін), розв'язують питання про межі

надр по-різному. Не можна погодитися з тими вченими (М. О. Сиродоев), які верхньою межею надр пропонують вважати земну поверхню, оскільки право цьому поняттю також не дає дефініції. Чинне земельне законодавство не формує поняття єдиного державного земельного фонду України, не встановлюючи його меж. Тому визначення верхньої межі фонду надр дозволить відмежувати його від земельного фонду як об'єкта земельних правовідносин. Автор підкреслює, що оскільки земельний фонд і фонд надр є правовими поняттями, їхнє розмежування можна провести тільки умовно, виходячи з правових, науково обґрунтованих критеріїв.

Як критерії визначення умовної межі надр можна запропонувати:

- 1) місцезнаходження об'єкта (автономне використання підземного середовища);
- 2) цільове призначення відповідних частин земельної поверхні (до фонду надр на земній поверхні можуть бути віднесені виходи корисних копалин).

Виходячи з розуміння надр як об'ємного простору, верхньою межею фонду надр слід вважати не просто "земну" поверхню, а "умовну поверхню" земної території України; нижньою ж межею надр — центр земного сфероїда у визначенні надр як частини земної кулі у вигляді конуса (В. П. Балезін). Необхідно підкреслити, що визначення поняття фонду надр не пов'язується зі встановленням його розміру або геометричних форм, оскільки йдеться про правове поняття.

Слід погодитися з Л. Г. Навроцькою, яка вважає, що встановлення меж єдиного фонду надр необхідне для правильного розмежування земельних, гірничих і водних правовідносин, в основі існування яких лежать відповідні об'єкти природи [7, с. 8–13].

Б. М. Нажмитдин висловлює думку, згідно з якою надра можуть бути предметом цивільно-правових операцій, і виникаючи з їх приводу правовідносини певною мірою розвиваються під впливом закону вартості. Наголошується, що така точка зору — результат зміщення надр як засобів виробництва з корисними копалинами як результатами праці, тож не надра як такі, а видобута руда може бути предметом цивільно-правових операцій [8, с. 7].

Н. П. Медведєва вказує, що надра як різновид природних ресурсів виступають природним диференційним об'єктом екологічного, а не цивільного чи господарського права, хоча це й не виключає впливу норм цивільного та господарського права на гірничі концесійні правовідносини в цілому. Вищевикладене пояснюється тим, що надра є природним об'єктом, який має природне походження та постійний екологічний зв'язок з природним середовищем, а гірничі концесійні правовідносини є складовою природоресурсних відносин [9, с. 7].

Отже, від надр у цілому як засобів виробництва, що існують до і незалежно від застосування до них людської праці, необхідно відрізнити ту їхню частину, яка виявилася окремою в результаті додавання до неї людської праці. Частина надр, яка після додавання людської праці перетворилася на сировину, або на знаряддя праці, становить природну основу процесу виробництва й не є за своєю суттю об'єктом природи. Видобута руда може бути продана й куплена, але це — звичні цивільно-правові відносини, і не можна змішувати їх з гірничими правовідносинами. До категорії гірничих правовідносин відносяться лише ті, де надра виступають як предмет матеріального світу, належать незалежно від людини. Тому безумовне право власності щодо родовищ корисних копалин, розповсюджується на самі копалини лише до тих пір, поки вони знаходяться в безпосередньому зв'язку з надрами землі, як дані природою предмети праці.

Далі надра, на відміну від землі, є лише потенційними матеріальними цінностями. Перш, ніж використовувати, їх необхідно відділити від землі, для чого держава створює цілий комплекс споруд, який у сукупності іменується гірничодобувним підприємством. Від того, як воно проектується й будується, значною мірою залежить забезпечення раціонального й комплексного використання надр. Тому гірниче законодавство не може не торкнутися цих питань [8, с. 9].

Погляд на надра як на “геометричний простір” викликає необхідність визначення того, де проходить межа, відповідно до якої землекористувачі та користувачі надр як суб’єкти правових відносин могли б установити той матеріальний об’єкт, на який розповсюджується їх правомочність. А це (якщо не взагалі, то принаймні) майже неможливе. Так, якщо вважати межею надр земну поверхню, то природно виникає питання щодо розуміння самої поверхні.

Земля (поверхня) — це не те, що складає тільки видиму частину земної кори. У певних випадках поняттям “земля” охоплюються й такі шари земної товщі, які проникають углиб на десятки метрів. Для споруди фундаменту величезних споруд, наприклад, необхідно викопати яму, котлован завглибшки до 30–40 метрів і т. д. На цій основі було б неправильним вважати, що деякі землекористувачі одночасно є й користувачами надр.

Слід визнати, що при будівництві підземних споруд, як і наземних, виникають дві групи відносин:

- 1) земельні правовідносини;
- 2) цивільні.

Об’єктом *першої групи* відносин є земля, відведена для потреб певної організації, для якої будується споруда. Об’єктом *другої групи* відносин є лише ці споруди, а не простір надр.

За своєю природою надра належать до предметів матеріального світу. Тим часом власники підземних об’єктів користуються не цим об’єктом, а самою спорудою. Тому необхідно підкреслити, що розмежування землі і надр на основі місця розташування окремих елементів земної товщі не охоплює дійсний зміст “землі” (поверхні) і “надр” як двох самостійних об’єктів права. З точки зору права, виокремлення копалин навіть з поверхні землі буде використанням надр, а не поверхні землі, тоді як проникнення вглиб землі для спорудження підземних сховищ, розміщення метро, трубопроводів і т. д. буде використанням землі.

Для права принципового значення не має питання, де закінчується земля й де починаються надра, бо право покликане регулювати не співвідношення надр і поверхні в їхньому загально визнаному розумінні, а ті різні форми суспільних відносин, які виникають у процесі використання земної товщі для задоволення господарських потреб.

Виходячи з цього, слід вважати, що для приналежності певних елементів земної товщі до надр, необхідне здійснення їх використання у певний спосіб (шляхом відділення або видобування) і з певною метою. Останній момент важливий, оскільки однієї форми використання недостатньо для з’ясування, чи є відносини, що складаються у процесі використання земної товщі, відносинами з використання надр, чи ні. Складові земної товщі можуть бути переміщені з місця на місце (наприклад, при будівництві метро з-під поверхні землі з глибини сотні метрів мільйонами тонн витягуються підземні речовини, які потім викидаються як непотрібні), але від цього відношення з переміщення цих речовин не можуть бути визнані гірничими.

Відносинами з використання надр (гірничі відносини) слід визнавати лише ті, що мають своєю метою відділення (видобування) складових земної товщі для їх подальшого вживання або привласнення.

До експлуатації надр, на відміну від земельних та інших природних ресурсів, неможливо приступити відразу. Переважна більшість родовищ корисних копалин прихована під поверхню землі, і перш, ніж використовувати ці родовища, необхідно їх відкрити й розвідати.

Для цього суб’єкти повинні володіти як гірничою, так і земельною правоздатністю. Аналіз визначень таких понять, що містяться у науковій та учбовій літературі, дозволяє дійти висновку, що співвідношення гірничої та земельної правоздатності є певною мірою умовним, оскільки в одних випадках гірнича правоздатність є передумовою для наділу суб’єктів землею (наприклад, у разі

отримання права на видобування корисних копалин), в інших — земельна правосуб'єктність включає і право на використання надр. Зокрема землевласники і землекористувачі в межах наданих їм земельних ділянок мають право без спеціальних дозволів та гірничого відводу видобувати для своїх господарських і побутових потреб корисні копалини місцевого значення і торф загальною глибиною розробки до двох метрів, підземні води для власних господарсько-побутових потреб, нецентралізованого та централізованого (крім виробництва фасованої питної води) господарсько-питного водопостачання за умови, що продуктивність водозаборів підземних вод не перевищує 300 куб. м. на добу та використовувати надра для господарських і побутових потреб (ст. 23 КУпН).

Разом з тим, слід враховувати, що безпосередньо з гірничої правоздатності суб'єктивні права на надра не виникають. Для того, щоб певне підприємство вважалось дійсним суб'єктом гірничих правовідносин, необхідно, щоб воно було наділене родовищами й у зв'язку з цим виступало як носій певних прав і обов'язків з приводу використання надр.

Землекористування виробничих і обробних підприємств на землях несільськогосподарського призначення є найбільш поширеним. При цьому суб'єктами права на землю є державні, комунальні, корпоративні, кооперативні та приватні промислові підприємства, а також фізичні особи, які займаються індивідуальною підприємницькою діяльністю. Підприємствам, які знаходяться в державній та комунальній власності земельні ділянки надаються на праві постійного користування, а корпоративним, кооперативним, приватним підприємствам і фізичним особам — переважно на праві оренди або надаються їм у власність. Однак титули використання земель для надрокористування будуть предметом розгляду в наступному розділі.

Розміри земельних ділянок, що надаються для вказаних вище цілей, визначаються згідно із затвердженими в установленому порядку державними нормами та проектно-технічною документацією, а відведення ділянок здійснюється з урахуванням черговості їх освоєння (ст. 66 ЗК України). Промислові підприємства, на користь яких провадилося вилучення (випуск) сільськогосподарських і лісгосподарських земель, зобов'язані відшкодувати відповідним власникам землі та землекористувачам пов'язані з цим збитки, включаючи упущену вигоду, а також втрати сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва відповідним місцевим радам, якщо такі землі вилучалися (випулялися) для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським і лісгосподарським виробництвом (ч. 9 ст. 123, ст. 207 ЗК України).

Навколо промислових підприємств залежно від характеру виробництва створюються відповідно до затверджених у встановленому порядку норм санітарно-захисні та охоронні зони. Цими ж нормами визначається правовий режим використання земель тих зон, у межах яких заборонене житлове будівництво. Власники землі та землекористувачі, землі яких опиняються в межах зазначених зон, не позбавляються права власності на них або права користування ними. Права та обов'язки підприємств виробляючої та обробної промисловості як суб'єктів права на землю мають загальний для всіх власників землі та землекористувачів характер і визначаються ст. ст. 90, 91, 95 і 96 ЗК України.

Оскільки у своєму природному стані (тобто знаходячись у надрах) корисні копалини перебувають у державній власності, існує думка, що при їх видобутку на поверхню відбувається відчуження копалин на користь надрокористувача, супроводжуване зміною форми власності з державної на приватну. Проте таке вирішення питання є дискусійним. Мінеральна сировина та корисні копалини є продуктом переробки надр. У результаті можна визнати, що підстави виникнення права власності на мінеральну сировину та видобуті корисні копалини належать до числа так званих первинних підстав, тобто незалежних від прав попередніх власників.

Надра обмежені в обігу, оскільки в межах території України вони є виключною власністю народу України й не можуть бути предметом купівлі-продажу, дарування,

спадкоємства, застави або ж відчужуватися в іншій формі. Надра можуть бути передані іншим суб'єктам тільки на праві користування.

Обмеженість в обігу надр полягає в тому, що вони не можуть міняти форму власності, яка завжди є державною, унаслідок чого не можуть виступити як товар в економічному значенні цього поняття. Крім того, передача права надрокористування, яка спричиняє передачу самих надр у володіння й користування іншій особі, здійснюється тільки з дозволу власника (тобто держави) в особі уповноваженого державного органу. Хоча надра і не є товаром в економічному значенні, усе ж товаром, насамперед, є корисні копалини після видобутку їх з надр.

Таким чином, надра як об'єкт речових прав характеризуються такими ознаками: за характером свого походження вони охоплюються категорією “природні ресурси”; надра перебувають у виключній власності народу України, але можуть бути передані іншому суб'єкту як об'єкт іншого речового права — права надрокористування; залежно від обігоспроможності вони належать до обмежено оборотоздатних речей; як будь-який об'єкт речового права, надра індивідуалізуються відповідним чином [10, с. 474]. Відповідні ознаки об'єкта речових прав має і земельна ділянка, що вказує на їхню схожість.

Проте для реалізації права надрокористування необхідно володіти певним правом на ту земельну ділянку, яка виступить виробничим майданчиком для здійснення робіт, які відносяться до операцій з надрокористування. Інакше кажучи, право на надра повинне бути забезпечене правом на землю [11, с. 14].

Аналіз теоретичних розробок та діючого законодавства щодо співвідношення “права використання надр” та “права землекористування” дає можливість стверджувати таке.

1. Критеріями розмежування відносин з “надрокористування” та “землекористування” є об'єкт їх правового регулювання та мета виникнення правовідносин. При цьому відносинами з використання надр (гірничі відносини) запропоновано визнавати лише ті, що мають на меті відділення (видобування) складових земної товщі для їх подальшого вживання або привласнення.

2. Розмежування гірничої та земельної правоздатності є умовним. В одних випадках гірничі правоздатність є передумовою для наділу суб'єктів землею, в інших — земельна правоздатність включає право на використання надр для цілей і у порядку, визначеному законом. При цьому безпосередньо з гірничої правоздатності суб'єктивні права на надра не виникають.

3. Під *правом землекористування для використання надр* пропонується розуміти юридично забезпечену можливість землекористувачів володіти та користуватися поверхнею земельної ділянки, а також використовувати (відділяти та /або видобувати) корисні властивості складових товщ землі (надр та /або корисних копалин).

Список використаних джерел

1. *Андрейцев, В. І.* Екологічне право : курс лекцій [Текст] : [навч. посіб. для юрид. фак. вузів] / В. І. Андрейцев. — К. : Вентурі, 1996. — 208 с.
2. *Носік, В. В.* Право власності на землю Українського народу [Текст] : [монограф.] / В. В. Носік. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 554 с.
3. Земельне право України [Текст] : [підруч.] / [М. В. Шульга (кер. авт. кол.), Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман та ін.] ; за ред. М. В. Шульги. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 368 с.
4. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України [Текст] / [кол. авт.: Л. О. Бондар, А. П. Гетьман, В. Г. Гончаренко та ін.] ; за заг. ред. В. В. Медведчука. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 632 с.
5. Гражданское право [Текст] : [учебн.] / под ред. Ю. К. Толстого, А. П. Сергеева. — М. : ТЕИС, 1996. — Ч. 1. — 596 с.
6. *Годованок, А. Й.* Правовий режим земель природно-заповідного фонду [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 “Земельне право; аграрне

- право; екологічне право; природоресурсне право” / А. Й. Годованок ; Київ. нац. ун-тет ім. Т. Шевченка. — К., 2008. — 20 с.
7. *Навроцкая, Л. Г.* Теоретические вопросы правового регулирования горных отношений в СССР [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Л. Г. Навроцкая. — М., 1976. — 20 с.
8. *Нажмитдин, Б. М.* Горные правоотношения в СССР [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.06 “Колхозное, земельное, водное, лесное и горное право; правовая охрана природы” / Б. М. Нажмитдин ; Казахский ордена Трудового Красного Знамени гос. ун-тет им. С. М. Кирова. — Алма-Ата, 1973. — 31 с.
9. *Медведева, Н. П.* Правові засади гірничої концесії [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 “Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / Н. П. Медведева ; Київ. нац. ун-тет ім. Т. Шевченка. — К., 2008. — 19 с.
10. *Гавриш, Н. С.* Теоретичні основи права власності на надра в Україні [Текст] / Н. С. Гавриш // Правове життя сучасної України : тези доповідей міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу (м. Одеса, 21–22 травня 2010 р.) / відп. ред. Ю. М. Оборотов // Одеська національна юридична академія. — Одеса : Фенікс, 2010. — С. 434–437.
11. *Жусупов, Е. Б.* Правовое регулирование недропользования в республике Казахстан [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право, предпринимательское право, семейное право, международное частное право, гражданский процесс, арбитражный процесс” / Е. Б. Жусупов ; НИИ частного права Казахской государственной юридической академии Министерства образования и науки Республики Казахстан. — Алма-Ата, 2001. — 34 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою правознавства
Криворізького економічного інституту
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
(протокол № 2 від 18 жовтня 2011 року)*

Надійшла до редакції 23.10.2011

Макаренко А. Ю. Проблемы соотношения права недропользования и землепользования
Проведен сравнительный анализ права недропользования и землепользования, установлены критерии (признаки) разграничения отношений “недропользования” и “землепользования”. Предложено определения права землепользования для использования недр.
Ключевые слова: недра, недропользование, горные отношения, земли, земельные отношения.

Makarenko, A. Yu. The Problem of Ratio between the Subsoil Usage Right and the Land Usage Right

This article contains comparative analysis of the right of subsoil usage and the right of land usage, divisional criterions for subsoil usage relations and land usage relations. The definition of the right of lands usage for subsoil usage is proposed.

Key words: subsoil, subsoil using, mining relationship, lands, land relationship.

